

El gitó sicilià d'Antoni Carusio, del temps d'Alfons IV

*M. DE CRUSAFONT I SABATER**

No hi ha gaires gitons medievals de la Corona Catalano-Aragonesa. En el nostre llibre sobre els ploms monetiformes només podíem consignar el de Pere Desvilar de Barcelona i un petit grup de gitons catalano-sicilians, que comprenia, però, cinc exemplars prou notables. Efectivament, aquestes peces sicilianes tenien totes elles un caràcter molt oficial, amb les armes del regne, a voltes les marques del mestre de seca, com ara Mateu Compagna, i en d'altres el nom del sobirà.¹ Cal dir que aquest grup de gitons és especialment singular i que es diferencia força de la major part de les peces de l'ampli ventall dels gitons italians dels mercaders i fins i tot dels gitons francesos i portuguesos.

Darrerament hem tingut l'ocasió d'estudiar un altre d'aquests gitons catalano-sicilians, que presenta també aquest caràcter proper al món oficial amb el nom del rei i les armes del regne. Respon a la descripció següent:

Gitó d'aram

a/ +ALFONSUS.D.G.AR.S.C.V.F.

Armes de Sicília en sautor.

* Doctor en Història. President de la SCEN.

1. Ens referim a l'obra CRUSAFONT, M./LABROT, J./MOLL, B., *Plomos y jetones medievales de la Península Ibérica*, Asociación Numismática Española/Museo Casa de la Moneda, Barcelona-Madrid, 1996, p. 29-35, làmina, p. 33.

r/ +ANTS.D.CARUSIO.GNRLS.M.RA

Camp partit horitzontalment. A dalt, efígie i una contramarca de creu sobre aspa. A baix, escut d'armes que comprèn un xebro amb estrelles de sis puntes als espais.

Pes: 4,17 g Ø = 23 mm Inèdit

La llegenda de l'anvers es completa amb Alfons rei d'Aragó i de Sicília CITRA VLTRA FARVM, és a dir, les anomenades Dues Sicílies. La del revers es completa amb GENERALIS MAGISTER RATIONALIS. Agraïm a l'amic Joan Gelis, sempre interessat per aquests espais incògnits de la nostra numismàtica i de la nostra història, que ens vagi proporcionar les dades i la fotografia d'aquesta peça.

El personatge no és pas desconegut. Es tracta d'Antoni Carusio, que ostentà diferents càrrecs en l'aparell d'estat d'Alfons el Magnànim a Sicília, de manera que és probable que fos sicilià.

El trobem, en primer lloc, en el doc. 642, que es refereix a uns fets ocorreguts a Sicília els anys 1432/1435 i on apareix en la forma "Antoni Carusu" i com a lloctinent del tresorer.

Novament ens apareix en el doc. 661 de l'any 1438, en el qual es liquiden comptes d'una fabricació a Palerm de ducats venecians falsificats pel rei i on novament és designat com a Antoni Carusu, ara ja, però, com a tresorer reial.²

L'historiador Alan Ryder en parla en diferents ocasions i el considera, efectivament, sicilià (nota 132, p. 48). Ens diu que havia estat, de primer, auditor de comptes i, després, mestre racional a Sicília, i que més endavant, l'any 1456, esdevingué mestre racional general i ànima del *Consilium Pecuniae*, tribunal que castigava els fraus i la corrupció financera, tant dels ciutadans com dels oficials reials (p. 144). Els mestres racionals normals cobraven 300 ducats anyals (p. 233), de manera que Carusio devia tenir un sou prou més elevat.³

Carusio era, doncs, un home del cercle de la més estreta confiança del sobirà, de manera que, atesa la proverbial generositat d'Alfons, de segur que el devia compensar àmpliament. Fins aquí podem arribar, però no sabem a què respon l'emissió d'aquest gitó ni tampoc quina funció complia i menys encara la significació de la contramarca, que sembla una creu sobre una aspa incusa. Els tipus de l'anvers i del revers amb el binomi rei/funcionari de confiança, el faria avinent com a signe distintiu en ocasió de reunions solemnes, potser les de l'anomenat *Consilium Pecuniae* que hem esmentat. És probable també que el tipus del

2. Els dos documents i els que mencionarem més endavant pertanyen a l'apèndix documental de CRUSAFONT, M., *Història de la moneda de la Corona Catalana-Aragonesa medieval*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona, 2015.

3. RYDER, Alan, *El Reino de Nápoles en la época de Alfonso el Magnánimo*, València, 1957.

gitó amb la cara que porta el seu nom sigui el de les seves armes personals; una cara per a un Carusu o Carusio sembla ben avinent. Queda també la incògnita de saber per què a Sicília s'hi feien emetre aquests acurats gitons, d'entre els quals, però, aquest és l'únic que al·ludeix a un personatge concret, ja que els altres al·ludeixen, en les seves llegendes, als mercaders de Messina o exclusivament al rei.

Ens cal ara parlar d'un altre gitó que no és sicilià, però que també al·ludeix al regne de les Dues Sicílies i que fou fet, amb tota probabilitat, a Nàpols. Té algunes analogies amb el que hem presentat. Formava part de la col·lecció Rouyer i fou descrit i reproduït en fotografia al llibre d'Henri de la Tour, *Catalogue de la Collection Rouyer*, editat a París l'any 1899. Es tractava d'un llibre prou rar i difícil de trobar i se'ns va escapar aquesta peça en fer el llibre dels ploms. L'any 2000 se'n va fer una reedició amb un pròleg excel·lent de Jacques Labrot i, en fer-ne la recensió a l'*Acta Numismàtica* 30 (Barcelona, 2000, p. 205-206), ja indicàvem l'existència del gitó "728, d'Alfons IV". Penso que el més pràctic serà que en donem ara altre cop la descripció i la imatge:

Gitó (no ens indica el metall, probablement seria aram o llautó).

a/ +: CICILIE: CITRE:ET:VLRE

Armes catalanes i de Nàpols quarterejades i omplint tot el camp. Catalanes a 2/3. r/: (sense llegenda marginal) Armes quarterejades omplint tot el camp amb tres bandes a 1/4 i lleons rampants a l'esquerra a 2/3. Triple orla lineal.

Pes: No indicat Ø = 26 mm Tour, La-728, p. 125, làm. 18, núm. 14.

De La Tour atribueix encertadament aquest gitó a Alfons IV perquè els seus descendents, que haurien pogut emprar les mateixes armes, no s'haurien pogut pas titular, en canvi, reis de les Dues Sicílies. D'altra banda, l'escut del revers correspon a la família dels Aquino, com ja indicava Rouyer, i sabem que Francesc d'Aquino, comte de Loreto i Satriano i senyor d'Aquino, havia tingut l'important càrrec de gran camarlenc en temps d'Alfons IV i, en concret, des de després del 1438, en què ho era encara Ramon de Perellós, i fins a la seva mort el 1449, quan fou succeït per Iñigo d'Àvalos.⁴ També ens apareix en els nostres docu-

4. *Ibid*, p. 202.

ments 687 i 691, del 1444, amb el càrrec de gran camarlenc i intervenint en qüestions monetàries.

En aquest cas, no es tracta d'una peça nominativa, però les armes del revers el relacionen amb la família dels Aquino i la circumstància de l'alt càrrec de Francesc el fan el probable emissor de la peça.

Estem en el mateix cas, doncs, que en el primer gitó. No sabem a quins usos estava destinat, però ja tenim dos alts càrrecs d'Alfons IV que n'empraven.

Tot plegat, ens porta a un altre grup de peces descrites com a monedes fa poc temps per Giuliani i Perfetto a nom, justament, d'Iñigo d'Àvalos amb el mateix anvers i llegenda, també + SICILIE:CITRA:ET:VLTRA; al revers, les armes d'Iñigo, però amb l'explícita llegenda +:DON:INGNIGO:DAVALOS:M: i diàmetre de 26 mm. Com diuen els autors, Àvalos era marquès de Pescara.⁵ Però també era, segons hem vist, gran camarlenc del rei. A la vista de la peça de De La Tour, penso que més aviat ens hem d'inclinar per considerar les peces d'Àvalos com a gitons, encara que n'hi hagi de diferents metalls i com ja apuntàvem en la nostra recensió al llibre dels esmentats autors: “ens queda un cert dubte entre monedes i gitons a l'hora de qualificar les peces” (*Acta Numismàtica* 45, p. 264-265). De tota manera, això no treu cap mèrit a l'acurat estudi de Giuliani i Perfetto, ni posa en dubte el lloc d'emissió ni el seu responsable i, en qualsevol cas, sobre la seva qualitat o no de moneda es fa difícil de pronunciar-se amb seguretat fins que no sapiguem quina era la funció de totes tres peces.

El que cal ara destacar és que la peça de Carusio té un gran interès històric i numismàtic i ens ajuda a situar i interpretar altres peces semblants del temps d'Alfons el Magnànim.

5. GIULIANI, Achille/PERFETTO, Simonluca, *Politica feudale e monetaria di Alfonso d'Aragona. Il Marchesato di Pescara in potere degli Avalor-Aquino la sconosciuta zecca aragonese di Rocca San Giovanni*, Dana, Casino, 2013.